

ГРАДЕЦЬКИЙ Андрій Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент
*Київський інститут Національної гвардії
України*

КОЗИНЕЦЬ Сергій Петрович,
полковник, викладач кафедри бойового та
логістичного забезпечення Київського
інституту Національної гвардії України

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕСКАЛАЦІЇ ТЕРОРИЗМУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Надзвичайно важливим моментом у вивченні будь-якого явища є визначення, виділення факторів його виникнення і розвитку (ескалації).

Тероризм, як явище, що має складну природу, виникає й одержує розвиток у силу багатьох факторів, таких як: геокультурно-політичні, соціально-економічні, релігійні, психологічні. Вони, безумовно, не вичерпують усього різноманіття, що впливають на генезис і ескалацію даного соціального явища, але створюють контур тієї соціокультурної матриці, у якій фіксується і сегментується найбільш істотно в тероризмі [1, с. 16].

Детермінанти терористичної діяльності можна умовно розподілити наступним чином: 1) макрофактори (глобалістські) – національні, регіональні, етноцентричні; 2) мікрофактори (локальні, внутрішні) – соціально-політичні, етнічні, релігійні, психологічні; 3) ситуативні – бідність, політичні режими, кризові, революційні процеси тощо.

Щодо природи походження тероризму необхідно відзначити, що у світовій науці існує два основних підходи: біологічний і соціальний. Біологічний підхід зв'язує тероризм з якоюсь насильницькою природою людини, природною боротьбою за виживання і досягнення своїх цілей будь-якими доступними засобами. Соціальний підхід виходить з визначального значення соціальних процесів виникнення тероризму і є переважним серед різних підходів до пояснення його природи [2, с. 35].

Сьогодні виявилось сприятливим для формування екстремістських рухів у високорозвинених країнах з низки причин. По-перше, це бурхливе зростання економіки, поширення ліберально-демократичних тенденцій, прагнення суспільних компромісів, але й безперервні війни; гонка озброєння, спалахи соціальної, расової, релігійної нетерпимості, революції; державний терор і тому подібні факти, котрі сприяють зміцненню переконаності в тому, що відкрите насильство та контрнасильство залишається нормою політичного буття і в нашу епоху. По-друге, криза сучасної соціально-політичної системи частково посилюється в контексті різних глобальних процесів, зокрема науково-технічної революції. Крім того, підсилюються міграційні і маргіналізаційні процеси, загострюються екологічні та демографічні проблеми, руйнація традиційних стереотипів та соціальних орієнтирів, спосіб життя та пов'язані з цим труднощі психологічної адаптації – ці та інші явища, зумовлені НТР, призвели до

розгубленості, фрустрації, почуття самотності та спустошеності, втрати традиційних ідеалів та цінностей, зростання агресивності, які захоплюють майже всі прошарки суспільства, особливо молодь. Наслідком цього стало руйнування старих структур та звичайних життєвих парадигм, падіння престижу деяких професій та зниження статусу, підвищення рівня безробіття, погіршення соціальних перспектив у освіченої молоді, поява на цьому фоні люмпенізованих груп, які схильні до екстремістських методів вираження свого протесту.

Друга група факторів – це революційні процеси сучасної епохи та національно-визвольні рухи, їх специфічні аспекти та прояви в останні десятиліття. Ця група факторів органічно пов'язана з попередньою, оскільки є зворотною стороною кризи політичної системи.

Третя група факторів розвитку тероризму в сучасному світі пов'язана з зацікавленістю правлячої еліти в різних формах тероризму як засобу досягнення політичної мети у зовнішній та внутрішній політиці. Тероризм – зручний інструмент політичної боротьби. Тероризм завжди є непрямим потенційно високоефективним засобом дестабілізації та послаблення ворожої держави. (Таким чином, всі перші три фактори за класифікацією можна знову ж віднести до третього пункту – ситуативні).

Четвертий фактор складає світопорядок перехідного періоду, що сприяє додатковим можливостям самореалізації міжнародного тероризму. Занепад глобальних, регіональних структур міжнародної безпеки супроводжується розхитуванням та розпадом державних утворень. Їхнє місце намагаються зайняти сили, що прагнуть використати фактор нестабільності та часткової втрати контролю для прискороного вирішення власних завдань, як правило, деструктивних [3, с. 101].

Важливо також відзначити, що багато дослідників однією з головних передумов виникнення тероризму відзначають саме роз'єднаність людства за релігійною ознакою. Однією з основ для виникнення тероризму на релігійному ґрунті є фундаменталізм, притаманний на жаль усім світовим релігіям. У результаті виникають такі терористичні організації, як «Всесвітній ісламський фронт боротьби проти іудеїв і хрестоносців» Усами бен Ладена, який підтримали «Ісламська група» у Єгипті, «Збройна ісламська група» в Алжирі, «Харкатуль Муджахеддин» у Пакистані, Ісламський рух Узбекистану і цілий ряд інших [4, с. 67].

Причиною виникнення терористичних поглядів та намірів також є глобальна незадоволеність окремими суспільними процесами. Почуття незадоволеності, несправедливості об'єднує маси і переростає в агресію, загальні акції протесту, які основним і найдієвішим засобом боротьби бачать насильство, що, у свою чергу, є синонімом слова «тероризм».

Важливо відзначити, що ступінь загрози тероризму збільшується внаслідок того, що в руках сучасних організаторів і виконавців терористичних акцій виявляються новітні технології в сфері ідеологічній, інформаційній, психічній, фінансовій, радіаційній, біологічній, хімічній тощо, а також найсучасніші види транспорту і зв'язку, засоби технічного проникнення і спостереження,

адміністративний (владний) і правовий ресурси тиску, – що робить тероризм проблемою не тільки загальнонаціонального, але і глобального характеру [5, с. 53–57].

На сьогоднішній день не існує повної, цілісної системи, класифікації факторів виникнення та розвитку тероризму. Багато існує точок зору по даній проблематиці, але більшість авторів в своїх роздумах концентрується на якихось окремих аспектах, не враховуючи комплекс інших її складових.

Сучасні міжнародно і національно-правові антитерористичні заходи за своїм змістом мають бути орієнтовані на застосування політичних, соціальних, економічних, дипломатичних та інших заходів щодо усунення причин і передумов конфліктів, внаслідок яких стають можливими прояви тероризму.

Список використаних джерел:

1. Мошкова Л. І. Феномен виникнення та проявів тероризму в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04. Одеса, 2001. 24 с.

2. Токаревський Г. В. Міжнародний тероризм : сучасний стан та перспективи протидії. Стратегічна панорама. 2003. № 1. С. 35.

3. Ємельянов В. П. Терористичні злочини : кримінально-правова характеристика та питання вдосконалення антитерористичного законодавства : монографія. Харків : Кроссруд, 2007. 216 с.

4. Біленчук П. Д. Сучасний тероризм: світові, вітчизняні та регіональні тенденції : навч. посіб. Хмельницький, 2008. 212 с.

5. Максимова О. М. Ресурсна база тероризму в сучасному світовому політичному процесі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. Вип. 18. С. 53–57.